

INTERVIEW • PETER SIERKSMA BEELD AGNETE BRUN

Roy Jacobsen: 'Het echte leven kent altijd een open einde'

De Noorse schrijver Roy Jacobsen had een aantal jaren geleden veel succes met zijn roman De onzichtbaren, over het rauwe, Noorse eilandleven. Nu is er al het tweede vervolgdeel. 'Ik wil over het échte leven schrijven. Ik heb in de bouw en op het land gewerkt en zelfs een tijdje als walvisvaarder. Vanuit die ervaring schrijf ik.'

Eigenlijk zou hij vanuit Italië pas na een korte tussenstop in Amsterdam weer terug naar Oslo vliegen. Maar de chaos op Schiphol riep zoveel ergernis op, dat Roy Jacobsen (1954) ter plekke besloot om Amsterdam maar even Amsterdam te laten. En daarom bellen we nu, aan de vooravond van een lange zomer die de schrijver verder in alle rust met zijn familie hoopt door te brengen in zijn buitenhuis op een van de vele eilanden die Noorwegen rijk is.

Aanleiding: de verschijning van *Ogen van de Rigel*, het derde deel van Jacobsens kroniek over het leven van de familie Barrøy op een gelijknamig voor de Noorse westkust gelegen eiland. Waar de lezer in *De onzichtbaren* kennis maakt met de barre vooroorlogse omstandigheden waaronder de familie leeft van wat de natuur te bieden heeft, breekt in *Witte zee* de hel los als de Britten het door de Duitsers in beslag genomen Noorse vrachtschip De Rigel bombarderen.

Jacobsen: 'Het bombardement van de Rigel is een van de grootste scheepsrampen uit de geschiedenis. Meer dan 2.500 lieden, voor het grootste deel krijgsgevangenen, lieten het leven. Ik heb het bloederige drama aangegrepen om het verhaal te vertellen van de Russische overlevende Alexander. Hij wordt gewond en al gevonden door Ingrid, die na het overlijden van haar ouders alleen op het eiland is achtergebleven. Als Alexander hersteld is, vlucht hij weg richting Zweden en verdwijnt hij uit beeld. Totdat Ingrid na de bevrijding zwanger blijkt. Ze baart Kaja en besluit de vader van haar kind te zoeken en Barrøy te verlaten. Daar begint deel drie.'

Wist u tijdens het schrijven van het eerste deel, ruim tien jaar geleden alweer, dat het die kant op zou gaan?

'Nee, integendeel. Toen ik *De onzichtbaren* af had, was ik er zo klaar mee, dat ik echt niet wist of er nog een vervolg zou komen. Ik was toe aan iets nieuws, iets totaal anders. Het idee voor *Witte zee* en daarmee uiteindelijk ook *Ogen van de Rigel* ontstond pas toen ik gefascineerd raakte door de tragedie van De Rigel. Wat mij opviel was dat de ramp vele malen groter en vreselijker is geweest dan die met de Titanic om maar iets te noemen. En toch had vrijwel niemand er van gehoord. Als Ingrid het er tijdens haar zoektocht over heeft, gelooft dan ook niemand haar. Nepnieuws, zouden de mensen tegenwoordig zeggen.'

Over de oorlog wordt in uw verhaal sowieso gezweven of geheimzinnig gedaan ...

'Net als voor veel Nederlanders is de Tweede Wereldoorlog voor veel Noren een uiterst verwarrende tijd geweest. Voor beide landen geldt dat het volk bij afwezigheid van de wettige regering verweesd achterbleef (net als koningin Wilhelmina week de Noorse koning Haakon VII na de bezetting uit naar Engeland, red.). En aangezien niet iedereen een held kan zijn, be-

tekende dat voor de meeste mensen dat je, wilde je overleven, compromissen moest sluiten. Hoe behoud je je baan en zorg je voor genoeg voedsel? Wanneer pas je je aan en wanneer beken je kleur? Wanneer help je anderen en wanneer kies je voor jezelf of voor je kinderen? Ik denk dat vrijwel niemand ongeschonden uit die periode is gekomen. Iedereen heeft op de een of andere manier vuile handen gemaakt en dat maakt de zoektocht van Ingrid naar de lotgevallen van Alexander ook zo lastig. Ze komt ze onderweg allemaal tegen: partizanen en collaborateurs, slachtoffers en daders, met allemaal zo hun eigen waarheden, mythes, leugens ... En ja, soms ook uitzonderlijk eerlijke en aangrijpende verhalen.'

stationschef

Als voorbeeld noemt Jacobsen het verhaal van de stationschef van het verlaten gat Formofoss. De man is er duidelijk door de spoorwegen naartoe gestuurd, omdat hij, zoals hij zegt, 'voor de zekerheid aan beide kanten had gestaan'. En al had hij tegen niemand iets gehad, omdat zijn gezin geld nodig had, was hij toch

'Wat mij bezighoudt, is de spanning tussen de toegenomen welvaart in combinatie met het verlies van onze waarden en tradities.'

bewaker geweest in een gevangenkamp in Nordland en dat had hij niet moeten doen, 'want dat liet zich niet wegstoppen'. Het heeft iets hilarisch, met name omdat het zo onderkoeld verteld wordt. Heel anders dan de geschiedenis van Kari en Czeslaw Garbarek, die juist weer heel indringend door de schrijver wordt weergegeven.

Jacobsen: 'Aan het eind van haar odyssee staat Ingrid aan de poort van het voormalig concentratiekamp van Mysen, niet ver van Oslo. Na de oorlog deed het kamp dienst als opvang voor de duizenden vluchtelingen en ex-gevangenen, met name uit Rusland, Servië en Polen die niet terug wilden naar hun vaderland. Ik heb hier gebruik gemaakt van het levensverhaal van de ouders van de bekende Noorse jazzsaxofonist Jan Garbarek. Zijn Noorse moeder, in de roman Kari genoemd, wordt verliefd op de Poolse kampbewoner Czeslaw, die de verdwenen Alexander nog heeft gekend. Jan is trouwens een fenomeen. Zijn muziek is geweldig. Echt een aanrader. En ja, hij leeft nog.'

Toen dit derde deel vijf jaar geleden in Noorwegen verscheen, had u plannen voor een vierde. Is daarmee het einde van de Barrøy-cyclus in zicht?

'Na *Ogen van de Rigel* vroeg ik me net als na *De onzichtbaren* sterk af of er nog wel een volgend deel moest komen. Of om het bij Ingrid te houden: ze keert terug op haar eiland en probeert, gelouterd en een illusie armer, de draad weer op te pakken. Maar is daar, na alles wat ze op het vaste land heeft meegemaakt, nog een toekomst voor haar weggelegd?

Het duurde ook nu weer best lang voor ik opnieuw mijn draai kon vinden. Het is altijd weer dun ijs waarop je je begeeft. Maar inmiddels is deel vier er hoor! In Engeland pas verschenen onder de titel *Only a Mother*. Het is het deel waarin – om alvast maar iets te verklappen – Kaja er een geadopteerde broer bij krijgt. En op dit moment schrijf ik aan deel vijf met als werktitel *Deconstruction of a society*.

Dat klinkt niet erg vrolijk ...

'Wat mij erg bezighoudt, is de spanning tussen de snel toegenomen welvaart hier in Noorwegen in combinatie met het verlies van onze waarden en tradities. "We gaan met z'n allen naar de hel", zei mijn vader toen hij in 1963 het nieuws hoorde dat er olie gevonden was in de Noordzee.

Mijn vader was een echte *working class hero*, een eenvoudige bouwvakker die zich bezighield met de constructies van nieuwe gebouwen. Hij voorzorg hoe de nieuwe rijkdom het leven in het land niet alleen comfortabeler zou maken, maar ook zou ontwrichten. En ik vrees dat hij dat goed gezien heeft.

De met de urbanisatie gepaard gegane ontwikkeling van de kleine eilanden aan de kust zoals Barrøy, de centralisering van de overheid in combinatie met de secularisatie en niet te vergeten de individualisering – het zijn ontwikkelingen waar we in mijn ogen een grote prijs voor betalen. Ik denk daarbij aan het verlies van veel goede tradities en een leven dat in al zijn eenvoud en 'saaiheid' nauw verbonden was met de natuur.'

bange dominee

Over goede tradities gesproken, ook voor de oorlog stond de bevolking op z'n minst sceptisch tegenover de kerk. Dominee Johannes Malmberget maakt als vertegenwoordiger van de (op dat moment nog) Lutherse staatskerk geen sterke indruk. Hij wordt licht cynisch beschreven als een bange man die over de hoofden van de mensen heen preekt en niet in staat is echt contact te maken met de afgelegen eilanden.

'Dat cynische herken ik niet. Malmberget doet wat hij kan en dat gaat zo goed en kwaad als het gaat. Het lijkt alsof de mensen onverschillig staan tegenover het geloof, maar ze accepteren de rituelen rond geboorte, huwelijk en sterven als iets dat bij het leven hoort. Dat gaat soms

Ogen van de Rigel

ROY JACOBSEN (VERT. PAULA STEVENS). UITG. DE BEZIGE BIJ, AMSTERDAM 2022. 231 BLZ. € 23,99

wat onbeholpen, maar het is alles niet zonder betekenis. Niet voor niets heet een van de schapen Lea en worden de christelijke feestdagen zonder uitzondering gevierd en in ere gehouden.

God is een gegeven, maar het leven op Barrøy is te ruig om je om grote woorden of dogma's te bekommeren. Het is een beetje zoals het in *Witte zee* beschreven staat: "God houdt minder van de mensen aan de kust dan van de mensen in het binnenland en de stad; gedurende lange periodes vergeet Hij hen volkomen, en zij vergeten hem; misschien lezen ze voor het eten een paar regels uit de Bijbel en zuchten ze boven een kop koffie, maar wanneer Hij bij wijze van uitzondering een keer in een gulle bui is, weten ze heel goed aan wie ze hun dankbetuigingen moeten richten."

Uw stijl is sober, het leven van de mensen veelal rauw en simpel. Zijn er schrijvers aan wie u zich spiegelt of door wie u sterk beïnvloed bent? Ik denk aan Joseph Conrad of Annie Proulx?

'Het is een vraag die ik wel meer krijg, maar eerlijk gezegd hou ik me daar niet mee bezig. Jack London en Joseph Conrad heb ik gelezen, maar ik lees niet met een wat je zou kunnen noemen literaire blik. Het gaat mij niet om de literatuur, maar om het leven zelf. Het echte leven. Daar probeer ik iets van weer te geven. Soms werk ik als een journalist en interview ik mensen en soms ga ik meer als een historicus te werk, op zoek naar oude geschiedenissen en verhalen. Heel *basic*. Ik ben geen kunstenaar of intellectueel die heel lang nadenkt over composities en betekenislagen. Als ik schrijf, weet ik ook nooit van tevoren hoe het afloopt. Net als in het echte leven.'

What you see is what you get ...

'Zo is het. Kijk, ik kom uit een eenvoudig nest aan de rand van Oslo. Heb in de bouw en op het land gewerkt en zelfs een tijdje als walvisvaarder. Vanuit die ervaring schrijf ik. En ook vanuit het idee om een paar zaken vast te leggen. Als kind bracht ik veel van de zomers door op de boerderij van mijn grootouders van moederskant. Mijn moeder kwam van zo'n klein afgelegen eilandje als Barrøy. Ik ben aan deze cyclus begonnen om iets van het leven en de waarden die daarbij hoorden voor de overleving te bewaren. Gemeenschappen en tradities die over lange jaren stapje voor stapje en mondjesmaat gegroeid zijn en opgebouwd, maar in een mum van tijd vrijwel compleet verdwenen.

Veel Noren kijken enkel naar de toekomst en hebben weinig op met het verleden. Ze zijn gewend geraakt aan de oppervlakkige luxe van een snel en comfortabel leven en daarmee ook meteen meesters geworden in het ontkennen van de onderliggende complexiteit van het bestaan. Het is die paradox van vooruitgang en verlies die mij de laatste jaren niet meer loslaat.' ■

Roy Jacobsen